

EUR Research Information Portal

'Stoppen met die straatgame'

Publication status and date:

Published: 01/03/2024

DOI (link to publisher):

[10.5553/TCC/221195072024014001004](https://doi.org/10.5553/TCC/221195072024014001004)

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document License/Available under:

Article 25fa Dutch Copyright Act

Citation for the published version (APA):

Roks, R. (2024). 'Stoppen met die straatgame': Longitudinale etnografie (N=1) van het proces van desistance. *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 14(1), 43-62. <https://doi.org/10.5553/TCC/221195072024014001004>

[Link to publication on the EUR Research Information Portal](#)

Terms and Conditions of Use

Except as permitted by the applicable copyright law, you may not reproduce or make this material available to any third party without the prior written permission from the copyright holder(s). Copyright law allows the following uses of this material without prior permission:

- you may download, save and print a copy of this material for your personal use only;
- you may share the EUR portal link to this material.

In case the material is published with an open access license (e.g. a Creative Commons (CC) license), other uses may be allowed. Please check the terms and conditions of the specific license.

Take-down policy

If you believe that this material infringes your copyright and/or any other intellectual property rights, you may request its removal by contacting us at the following email address: openaccess.library@eur.nl. Please provide us with all the relevant information, including the reasons why you believe any of your rights have been infringed. In case of a legitimate complaint, we will make the material inaccessible and/or remove it from the website.

‘Stoppen met die straatgame’

Longitudinale etnografie (N=1) van het proces van desistance

Robby Roks

1 Inleiding

Op 1 mei 2023 loop ik samen met Jermaine¹ door wat door de leden van de Haagse Crips de ‘h200d’ wordt genoemd, een benaming voor een kleine wijk in Den Haag (Roks, 2019). Het is een omgeving die ons allebei bekend is; Jermaine komt er sinds het einde van de jaren negentig, voor mij vormt het de plek waar ik vanaf 2007 mijn veldwerk heb gedaan en het is bovendien de plek waar ik Jermaine in 2008 op straat heb leren kennen. Er is in de bijna vijftien jaar dat wij samen in de h200d komen het nodige veranderd. Enkele leden van de Haagse Crips zijn in het geruchtmakende liquidatieproces Eris veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Anderen hebben hun leven een wezenlijk andere wending weten te geven en leiden inmiddels een meer conventioneel leven, inclusief een reguliere arbeidsbetrekking. Ook het leven van Jermaine is in de afgelopen tien jaar veranderd: van een op straat gerespecteerd lid van de Crips met een lijvig strafblad naar iemand die op verschillende onderwijs- en zorginstellingen in ondersteunende functies werkt met jongeren. Dit vormt ook de reden van ons bezoek aan de buurt: Jermaine is gevraagd om voor een korte documentaire te vertellen over zijn verleden en hoe hij met zijn levensverhaal jongeren probeert te motiveren om, zoals hij dat beschrijft, te ‘stoppen met die straatgame’. Als ik enkele weken na de opnames in de buurt de beelden bekijk, overvalt mij een gevoel van trots, iets dat wordt versterkt als ik door mijn whatsappconversatie met Jermaine scroll en zijn uitnodiging herlees om samen met hem terug te gaan naar de ‘h200d’: ‘Jij was en BENT een belangrijke schakel’, aldus Jermaine.

In dit artikel staat de vraag centraal hoe het proces van desistance van Jermaine de afgelopen tien jaar is verlopen. Geïnspireerd door het werk van Maruna (2001) en Halsey, Armstrong en Wright (2017) hanteer ik een fenomenologisch perspectief op het proces van desistance, hetgeen wil zeggen dat de nadruk ligt op hoe Jermaine zijn proces van desistance ervaart en hoe hij hier betekenis aan geeft (vgl. Maruna & Butler, 2005). Deze focus hangt sterk samen met de methodologische insteek van de dataverzameling die ten grondslag ligt aan deze bijdrage. Als het gaat om het bestuderen van desistance stelt Weijers (2022: 670) dat ‘een cruciaal methodologisch uitgangspunt bij dit type onderzoek is dat het op het juiste moment moet plaatsvinden’. In veel van de gezaghebbende studies over desistance, zoals het onderzoek van Laub en Sampson (2003), maar ook het invloedrijke werk van Maruna (2001), blikken mensen terug op hun ervaringen met stoppen met criminaliteit, hetgeen kan resulteren in een emotionele afstand tot het proces van

1 Jermaine is een gefingeerde naam.

Robby Roks

desistance. Om die reden, zo stelt Weijers (2022: 670-671) in navolging van Healy (2010), zou het volgen van mensen tijdens het proces van desistance ons een meer betrouwbaar beeld opleveren. Inmiddels zijn er diverse van dergelijke studies verricht (zie, voor een overzicht, Weijers, 2020, 2022). De methodologische achtergrond die het mogelijk maakt om het proces van Jermaine te beschrijven en te begrijpen vertoont parallellen met deze recente studies, maar kent ook een aantal wezenlijke verschillen.

Anders dan deze onderzoeken naar desistance was het, allereerst, niet mijn intentie om het proces van desistance te bestuderen, maar was het iets dat zich ontvouwde gedurende mijn etnografische veldwerk. Een wezenlijk deel van mijn veldwerk bestond namelijk uit het onderhouden van contact met respondenten die op straat hun geld verdienden en onderdeel uitmaakten van een Nederlandse gang naar Amerikaans voorbeeld (Roks, 2018, 2019). Door deze nabijheid was ik vooral beducht voor de ethische uitdagingen die dit soort veldwerk met zich meebrengt, zoals *guilty knowledge* (Roks, 2021). Bij Jermaine, maar ook bij tientallen andere respondenten, werd ik door hun twijfels en frustraties over het gang- en straatleven echter geconfronteerd met andersoortige meer praktische uitdagingen, zoals contact onderhouden met respondenten die om uiteenlopende redenen de *gang* uit eigen beweging verlieten of uit de gang gezet werden (Roks, 2018) of respondenten die – zoals Jermaine – de straat en alles wat daarbij kwam kijken probeerden achter zich te laten.

Een ander wezenlijk verschil met de beschikbare studies naar desistance is gelegen in de methoden die gehanteerd worden. In de onderzoeken van Van Drie (2017), Nugent (2017) en Doekhie (2019) wordt bijvoorbeeld gekozen voor een longitudinaal design waarbij individuen op drie momenten in de tijd worden geïnterviewd, om zo een goed en meer betrouwbaar beeld te krijgen van desistance terwijl het plaatsvindt. In deze bijdrage doe ik verslag van de resultaten van een etnografisch onderzoek dat door de tijdsperiode die ons contact beslaat bovendien getypeerd kan worden als longitudinaal etnografisch onderzoek (Berckmoes, Lindegaard & Rodgers, 2021; Roks, 2021). Jermaine leerde ik rond 2008 kennen, net na het schrijven van mijn masterscriptie over Keylow, de leider en oprichter van de Haagse Crips, waar Jermaine onderdeel van uitmaakte (Roks & Densley, 2020). Tussen 2011 en 2013 onderhield ik intensief contact met Jermaine, waarbij wij elkaar in 2013 wekelijks zagen en vrijwel dagelijks contact hadden via WhatsApp. Ook na mijn veldwerk bleven we contact houden, gemiddeld ongeveer enkele keren per maand en in sommige periodes, bijvoorbeeld bij *life events* zoals het krijgen van kinderen of het vinden van een nieuwe baan, wat intensiever. Jaarlijks gaf Jermaine bovendien een presentatie over zijn leven tijdens het vak Criminele Carrières in het tweede jaar van de bacheloropleiding Criminologie en bovendien verzorgden we enkele keren

samen presentaties over gangs en straatcultuur, onder andere voor een onderwijsinstelling in Rotterdam.²

Het derde en laatste verschil met de studies die eveneens het proces van desistance volgen terwijl het plaatsvindt, is de emotionele betrokkenheid die het product is van het persoonlijke contact met Jermaine. Dit komt nadrukkelijk naar voren in de studie van Hart en Healey (2018), waarbij de eerstgenoemde auteur op auto-etnografische wijze verslag doet van zijn eigen leven en proces van desistance. In de beschikbare longitudinale studies naar desistance wordt de relatie tussen de respondent en de onderzoeker niet, of slechts in heel beperkte mate, benoemd. Doekhie (2019) is in haar proefschrift een van de weinigen die hier wel iets over schrijft. Zij benadrukt het belang van professionele distantie, vooral om kritisch te blijven op wat door respondenten naar voren wordt gebracht *‘and to find balance between human interaction and scientific responsibility’* (Doekhie, 2019: 55). Tegelijkertijd erkent ze dat het lang niet altijd mogelijk was om volledig neutraal, objectief en afstandelijk te blijven. Wat maakt dat emotionele betrokkenheid in dit geval ethisch of wetenschappelijk gezien niet verantwoord zou zijn, wordt echter niet duidelijk. Het proces van desistance van Jermaine zal ik, anders dan in andere longitudinale kwalitatieve studies naar dit onderwerp, wel beschrijven van dichtbij en vanuit de emotionele betrokkenheid die daarmee gepaard gaat. Daarmee wil ik betogen dat nabijheid niet het probleem is, maar vooral gezien moet worden als een manier om de wereld van criminaliteit, inclusief het proces van desistance, beter te begrijpen.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 geef ik een kort overzicht van enkele wetenschappelijke inzichten over desistance. Daarna begint in paragraaf 3 het verhaal van Jermaine met een korte schets van zijn criminele carrière. Vervolgens beschrijf ik het proces van desistance van Jermaine zo veel mogelijk chronologisch en vanuit zijn perspectief en beleving. In de conclusie (paragraaf 4) reflecteer ik op de betekenis van de belangrijkste inzichten die naar voren komen in het verhaal van Jermaine.

2 Het proces van ‘desistance’

De term *desistance* kent in het Nederlands geen directe vertaling, maar wordt gebruikt om te verwijzen naar het proces van stoppen met criminaliteit. In deze bijdrage zie ik desistance niet als een duidelijk af te bakenen moment in de tijd, zoals wel besloten ligt in het woord ‘termination’ dat in levensloopcriminologie ook wel gebruikt wordt om te verwijzen naar stoppen met criminaliteit (Laub & Sampson, 2001: 11). In plaats daarvan zal desistance gezien worden als een proces en in het bijzonder als wat Maruna (2001: 26) omschrijft als ‘work in progress’ in de vorm

2 Voor de data die ten grondslag ligt aan deze bijdrage heb ik tijdens mijn veldwerk mondeling *informed consent* van Jermaine verkregen. Bovendien heb ik hem in de aanloop naar de publicatie van dit artikel gevraagd om, na het lezen van de door mij herziene versie, ook schriftelijk zijn *informed consent* te geven voor alle data – bestaande uit observaties, informele gesprekken, whatsappconversaties en e-mails – die ik in de afgelopen vijftien jaar over hem verzameld heb.

Robby Roks

van *'the maintenance of crime-free behavior in the face of life's obstacles and frustrations'*.

Uit de beschikbare literatuur komt naar voren dat het proces van desistance, vrij naar de titel van het proefschrift van Doekhie (2019), verschillende dimensies kent. Hierbij wordt onder andere een onderscheid gemaakt naar primaire, secundaire en tertiaire desistance (Maruna & Farrall, 2004; McNeill, 2016; Nugent & Schinkel, 2016; Van Drie, 2017; Doekhie, 2019). De interpretatie van primaire en secundaire desistance kent een nadrukkelijke link met het werk van Lemert (1967) over deviantie. Primaire desistance verwijst naar periodes waarin er geen criminaliteit wordt gepleegd, terwijl secundaire desistance – analoog aan het idee van secundaire deviantie (Lemert, 1967: 17) – ziet op veranderingen in het zelfbeeld van de persoon die zichzelf niet langer ziet als crimineel (Maruna & Farrell, 2004). Ook in de invulling van het concept tertiaire desistance herkennen we de invloed van het symbolisch interactionisme en de labellingsbenaderingen (Doekhie, 2019: 17). Bij deze vorm gaat het volgens McNeill (2016) over (betekenisvolle) anderen die waarnemen en waarderen dat er desistance plaatsvindt. Ondanks de impliciete hiërarchie die doorklinkt in de aanduiding primair, secundair en tertiair betogen Nugent en Schinkel (2016: 570) dat desistance geenszins een lineair proces betreft. Om die reden bezigen zij een drietal andere termen, te weten *act-desistance* voor het niet langer plegen van criminaliteit, *identity desistance* om te verwijzen naar het internaliseren van een niet-crimineel of pro sociaal zelfbeeld en, ten slotte, *relational desistance* voor het (h)erkennen door anderen van het ingezette proces van desistance.

Naast deze verschillende dimensies zijn er de nodige studies die verklaringen geven voor het proces van desistance. Grofweg vallen hierbij, zoals Doekhie (2019: 11) uiteenzet, drie theoretische stromingen te onderscheiden, te weten ontogenetische verklaringen, sociogenetische verklaringen en theorieën over identiteit. Vanuit de zogenoemde ontogenetische verklaringen wordt desistance gezien als leeftijdsgebonden en ingegeven door (lichamelijke en geestelijke) ontwikkeling, groei of rijping (Hirschi & Gottfredson, 1983; Moffit, 1993). De sociogenetische verklaringen benadrukken echter de invloed van andere (sociale) factoren, zoals veranderende sociale relaties naarmate mensen ouder worden en belangrijke keerpunten. Als *'sturdy correlates of desistance'* worden daarbij onder andere een goed huwelijk, stabiel werk en ouder worden genoemd (Laub & Sampson, 2001: 1; vgl. Blokland & Nieuwbeerta, 2005: 1207): factoren die grosso modo vallen onder de noemer van de 3 W's (wonen, werken en wederhelft), ook het reclasseringsjargon ten aanzien van resocialisatie. Dergelijke *turning points* vormen echter niet noodzakelijkerwijs de oorzaak voor het stoppen met criminaliteit, maar kunnen *'merely be concurrent with the timing of a decision to stop offending'* (Barry, 2006: 105). Maruna (2001: 25) meent bovendien dat *'nothing inherent in a situation makes it a turning point'* en legt uit dat wat voor de ene persoon een reden kan zijn om zijn of haar leven een positieve wending te geven, voor anderen een reden kan zijn om te escaleren in delicts-gedrag.

De kritiek van Maruna (2001) – afkomstig uit zijn invloedrijke werk *Making Good* – komt voort uit de laatste stroming, namelijk theorieën over identiteit en zelfbeeld die het denken over het proces van desistance sterk hebben beïnvloed. Centraal

hierbij staat dat *'an individual has its own contribution to desistance and therefore highlight more individual factors coming from the offender, such as cognitive shifts and the development of a coherent pro-social identity'* (Doekhie, 2019: 12). In deze theoretische stroming gaat de aandacht uit naar cognitieve transformaties, narratieven en processen achter keerpunten, wendingen en transitieën in de levensloop en de (persoonlijke) worsteling en de spanningen die het proces van 'desistance' met zich meebrengen (Maruna, 2001; Giordano et al., 2002; Vaughan, 2007; Paternoster & Bushway, 2009; Bottoms & Shapland, 2011).

3 'Stoppen met die straatgame': het proces van desistance van Jermaine

In het vervolg van deze bijdrage geef ik een beschrijving van het levensverhaal van Jermaine, zo veel mogelijk vanuit zijn perspectief en in zijn woorden. Specifieke aandacht gaat daarbij uit naar *act-desistance* en *identity desistance* uit het raamwerk van Nugent en Schinkel (2016) tijdens wat Jermaine 'het stoppen met die straatgame' noemt. Beide aspecten van het proces van desistance – in de literatuur aangeduid als primaire en secundaire desistance (Maruna & Farrall, 2004; McNeill, 2016; Nugent & Schinkel, 2016) – zullen zo veel mogelijk chronologisch beschreven worden. Om dit proces te begrijpen, is het relevant om eerst te weten hoe de criminele carrière van Jermaine is ontstaan en zich heeft ontwikkeld.

3.1 *Van parttime uitzendkracht in het straatleven naar gerespecteerd lid van de Haagse Crips*

Net als veel van de respondenten in mijn promotieonderzoek leer ik Jermaine kennen op basis van wat anderen over hem hebben geschreven. Tijdens het schrijven van mijn masterscriptie word ik door Keylow – het lijdend voorwerp van mijn onderzoek – attent gemaakt op het nodige materiaal dat was verschenen over de Haagse Crips (Roks & Densley, 2020). In een aantal van de stukken die ik weet te bemachtigen, komt Jermaine naar voren. In het boek *Crips.nl* (Van Stapele, 2003: 120) staat beschreven waarom Jermaine op straat geld ging verdienen: 'Simpel, ik was te lui om te werken. Ik was op zoek naar zeker geld. Waarom moeilijk doen als het ook makkelijk kan?' Journalist Van Stapele (2003: 120) typeert Jermaine als een parttime uitzendkracht in het straatleven, iemand die niet beroepsmatig bezig is met het verdienen van geld met criminaliteit, maar soms wat klusjes doet op straat.

Door de leden van de Crips werd altijd met veel respect over Jermaine gesproken, in het bijzonder vanwege zijn loyaliteit en zijn activiteiten op straat. In 2008 ontmoette ik Jermaine voor het eerst, in de buurt waar ik onderzoek deed (Roks, 2018). Hij kwam toen net vrij uit de gevangenis en leek tijdens onze eerste ontmoeting niet veel van mij te moeten hebben. Ik was, net als bij veel andere respondenten die ik voor het eerst zag in de buurt, altijd op de achtergrond aanwezig en voorzichtig in het stellen van te veel vragen. Tijdens gastcolleges over zijn leven bij het vak *Criminele Carrières* vertelde hij de studenten Criminologie een aantal jaar later maar wat graag dat hij in eerste instantie dacht *wat doet deze popo hier?* In een context van overwegend mannen van kleur deelde hij dat mijn witte huid ervoor

Robby Roks

zorgde dat ik werd gezien als ‘blauw’, oftewel als iemand die werkzaam zou zijn voor de politie.

Jermaine groeit op in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw in een grote stad in Nederland. Over zijn jeugd heeft hij tegenover mij nooit veel losgelaten en dat blijkt, als ik hem daar recent naar vraag, een reden te hebben: ‘De harde Surinaamse opvoeding had mij innerlijk misvormd. Met de nadruk op had. Ik praat liever niet over mijn jeugd. Ik heb dat jarenlang vol kunnen houden.’ Als ik hem daarop vraag of hij bereid is om toch een korte schets te geven van zijn kindertijd, ontvang ik de volgende beschrijving:

‘Ik was 4 jaar oud toen mijn moeder mij en mijn zus naar Nederland heeft gehaald. Ik weet eigenlijk niets van mijn kinderjaren in Suriname af. In Nederland was mijn moeder een van de vele alleenstaande moeders die haar kinderen in haar eentje op heeft moeten voeden. Het opvoeden gebeurde op de harde Surinaamse manier. Ik kan mij niet herinneren dat mijn moeder mij heeft geknuffeld of tegen mij heeft gezegd dat zij van mij houdt. Mijn moeder zal dat vast wel hebben gedaan. Echter, herinner ik mij alleen de harde Surinaamse opvoeding. Mijn moeder bedoelde het goed, alleen wist zij ook niet beter. De Surinaamse opvoeding van toen was, om het netjes te verwoorden, niet pedagogisch verantwoord. Door de harde Surinaamse opvoeding heb ik mijn moeder intens gehaat. Ik heb 16 jaar lang geen contact met mijn moeder gehad.’

(30 oktober 2023, e-mail van Jermaine)

Inmiddels heeft Jermaine weer goed contact met zijn moeder en beschrijft hij hun relatie als ‘warm’, ‘liefdevol’ en dat zijn moeder nu de moeder is die hij als klein kind altijd had willen hebben. Jermaine heeft een zus waarmee hij naar eigen zeggen een ‘haat-liefdeverhouding’ had tijdens zijn jeugd. ‘Doordat ik alleen met mijn zus opgroeide was het gemis om broers te hebben groot’, zo schrijft Jermaine in dezelfde e-mail.

Als ik Jermaine in 2013 vraag naar zijn eerste ervaring met het plegen van criminaliteit moet hij diep in zijn geheugen graven. ‘*Pas toen ik begin twintig was, denk ik*’, antwoordt hij twijfelend. Voor die tijd ging Jermaine naar school en volgde hij een opleiding tot automonteur. Na zijn achttiende verjaardag ging hij een jaar in dienst en daarna werkte hij enige tijd als portier. Rond 1992, als Jermaine begin twintig is, koopt hij een shotgun omdat hij, zoals hij vertelde tegen Saul van Staple (2003: 120-12), had besloten: ‘*Fuck it, ik ga niet werken.*’ Na twee jaar actief te zijn geweest met het verdienen van geweld op straat, raakt hij in 1994 betrokken bij een ruzie van zijn neef. Jermaine belandt in een gevecht met meerdere mensen in de buurt van zijn woning, maar weet in de hectiek toch zijn huis te bereiken. Achter de deur had hij zijn shotgun geplaatst en met het doorgeladen wapen loopt hij achter een van zijn belagers aan. Hij vuurt een aantal schoten af, waarvan er eentje een man in zijn been raakt die uiteindelijk na een slagaderlijke bloeding komt te overlijden. Jermaine wordt veroordeeld wegens doodslag en tijdens de rechtszaak wordt een straf van twaalf jaar geëist. Hij krijgt een gevangenisstraf van acht jaar opgelegd,

waarvan hij vijfeneenhalf jaar uitzit. Het zal de eerste keer zijn – maar zeker niet de laatste keer – dat Jermaine komt vast te zitten.

De periode in detentie vormt een belangrijk moment in de criminele carrière van Jermaine. In detentie ontmoet hij Keylow en sluit hij zich aan bij Crips. In een persoonlijk document dat hij schreef ter voorbereiding op een gastcollege over zijn leven op een Rotterdamse scholengemeenschap staat hierover het volgende:

‘Na vele vechtpartijen en strafoverplaatsingen ben ik in gevangenis Zuyderbosch terecht gekomen en daar heb ik Keylow ontmoet. Vanaf het begin klikte het. Hij legde me uit van Crips. Een groep jongens die voor elkaar opkomen, die down met elkaar zijn. Een grote familie en dat sprak me wel aan, want ik heb altijd broers willen hebben. Ik heb altijd in mijn eentje moeten vechten. Ik had niemand die me backup gaf. Toen ik opgroeide zag ik vaak dat de kinderen van mijn leeftijd hun grotere broer gingen halen om voor ze te vechten en dat had ik niet. Dus toen Keylow mij over de Crips vertelde wist ik wat ik zou worden: Crip. Mijn leven was bestemd om een gangmember te zijn. In het begin van die detentie in 1994 heb ik met een jongen vastgezet en hij was de leider van de allereerste Blood gang. Ik had van hem een rode zakdoek gekregen. Hij moest niet meer zo lang en hij zou me wanneer hij vrij was op komen zoeken. Dat heeft hij 1 keer gedaan en ik heb hem daarna niet meer gezien. Jaren later kom ik Keylow tegen; van hem krijg ik een blauwe zakdoek en hij is wel tight met me gebleven. Dus mijn leven zou of rood of blauw zijn. Wanneer die ene jongen tight met me was gebleven dan was ik een Blood geworden maar het moest blijkbaar blauw worden. Daarom blijf ik zeggen dat alles voor een reden in je leven gebeurt.’

(27 november 2013, persoonlijk document van Jermaine)

Na het uitzitten van zijn vrijheidsstraf is Jermaine jarenlang actief als Crip. Hij vindt bij de Crips de broederschap, liefde, steun, veiligheid, respect en het gevoel ergens bij te horen: allemaal zaken waar hij in zijn jeugd naar eigen zeggen zo naarstig naar op zoek was.

3.2 *De dood van Sin*

Vanaf de eeuwwisseling maakt Jermaine onderdeel uit van de Haagse Crips. Hij woont steeds korte periodes in verschillende woningen in verschillende steden en leidt, mede door de frequente aanrakingen met justitie, een zwervend bestaan. Hij wordt een aantal maal vader, maar ziet zijn kinderen weinig omdat hij op straat actief is, maar zeker ook omdat hij vaak vastzit. Ook romantische relaties stranden als gevolg van de tijd die hij op straat en in detentie doorbrengt. Na een zoveelste korte vrijheidsstraf probeert Jermaine in 2005 zijn leven een andere wending te geven. Bij deze eerste poging om de straat en de Crips achter zich te laten, krijgt hij onder andere hulp van een zijn van ex-vriendinnen die werkzaam is bij de sociale dienst. Hij solliciteert op diverse banen, maar wordt afgewezen, soms vanwege zijn leeftijd, in andere gevallen vanwege zijn zichtbare tatoeages en een keer wordt hem duidelijk gemaakt dat zijn huidskleur een rol speelt.

Robby Roks

In 2006 krijgt zijn dochter een zwaar ongeluk wanneer ze probeert met een keukenmes een extra gaatje in haar riem te maken; het mes schiet uit, raakt een slagader en sindsdien verkeert ze in een vegetatieve toestand. Bij Jermaine zorgt dit ongeluk voor een terugval. Exact één jaar na het ongeluk van zijn dochter komt hij terecht in een verkeerscontrole en worden er in zijn auto handboeien, tie-wraps en een vuurwapen aangetroffen. Wegens voorbereidingshandelingen wordt Jermaine veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf.

Bij Jermaine lijkt er vanaf 2005 sprake te zijn van een *'hook for change'* (Giordano et al., 2002), oftewel een cognitieve verandering waardoor hij ervoor openstaat om zijn leven een andere wending te geven. Toch vervalt Jermaine ook na deze gevangenisstraf wederom in zijn oude gedragspatronen. Hij is tijdens het eerste jaar van mijn veldwerk in 2011, anders dan veel andere respondenten, niet dagelijks in de buurt te vinden, maar komt een paar keer per maand langs om met Keylow over 'projecten' te praten, activiteiten waar ik nooit het fijne van kom te weten, maar waarvan de indruk wordt gewekt dat het gaat om serieuze vormen van misdaad. Jermaine en ik raken in de loop van 2012 steeds vaker aan de praat in de buurt en omdat Jermaine op dat moment vlakbij Rotterdam woonachtig is, biedt hij geregeld aan mij naar huis te brengen zodat ik niet met de trein hoeft te reizen. Tijdens de gesprekken in de auto tussen Den Haag en Rotterdam leer ik Jermaine beter kennen en laat hij vaak doorschemeren iets anders te willen met zijn leven. Hij spreekt uit de ambitie te hebben om bodyguard te worden. De eerste keren dat hij dat vertelt, kan ik het toekomstige beeld van Jermaine als bodyguard maar moeilijk rijmen met de lopende 'projecten' en zijn contacten met bekende namen uit de Nederlandse misdaad(geschiedenis).

Eind augustus 2012 vindt een gebeurtenis plaats die een belangrijke impact heeft op Jermaine en andere leden van de Crips. In de nacht van 19 op 20 augustus wordt in zijn woonplaats Amsterdam Quincy 'Sin' Soetosenojo van dichtbij met meerdere kogels beschoten. Een dag later overlijdt hij aan zijn verwondingen (Roks, 2017). Sin, zoals hij door de leden van de Crips genoemd werd, was iemand waar Jermaine veel om gaf: ze deelden een tijdje dezelfde woning en ontwikkelden in de loop der jaren een bijzondere band. Jermaine is om deze reden bijzonder aangedaan door het plotselinge verlies van Sin. Op de begrafenis is hij volledig gekleed in het wit aanwezig en is hij een van de mensen die de kist van Sin naar zijn laatste rustplaats brengt.

Als we begin september 2012 in de auto zitten te praten, komt het gesprek op Sin. Jermaine geeft aan dat het 'een hele koude douche was', dat hij nog steeds erg emotioneel is en veel huilt, vooral wanneer hij alleen in de auto zit. Ook geeft hij aan slecht te slapen, midden in de nacht wakker te worden en dan te blijven malen over de dood van Sin. Hij herhaalt dat het 'echt een hele koude douche is die hem wakker heeft geschud'. Jermaine vergelijkt het met het zware ongeluk van zijn dochter in 2006. De dood van Sin dreigt een vergelijkbaar effect te hebben, want Jermaine geeft aan dat hij ook nu op het punt stond om 'te stoppen met die straatgame' om zich echt te gaan toeleggen op een opleiding tot bodyguard. De dood van Sin brengt hem echter weer aan het twijfelen.

De dood van Sin was om verschillende redenen een bepalend moment tijdens mijn veldwerk. Voor veel jongere respondenten was het de (directe) aanleiding om af-

stand te nemen van de Crips, zij het in sommige gevallen geleidelijk (Roks, 2018). Ook Jermaine nam in die periode steeds iets meer afstand en deelde zijn plannen om bodyguard te worden. Niet alleen tegen mij laat hij dit zich ontvallen, ook in de buurt sprak hij openlijk over zijn ambities om niet op straat, maar op meer conventionele manieren geld te verdienen. Door een deel van de oudere leden van de Crips werd dat niet serieus genomen en ook ik had aanvankelijk mijn twijfels over hoe ik de legale ambities van Jermaine moest duiden. Tijdens één van autoritten naar Rotterdam laat ik tussen de regels door aan Jermaine weten dat ik er voor hem ben als hij hulp nodig heeft. Dat was, in alle eerlijkheid, in eerste instantie vooral uit beleefdheid, bedoeld om aan onze relatie te werken en ook iets dat ik in die periode tegen zeker vijf andere respondenten heb gezegd. Het merendeel kwam niet op mijn aanbod terug.

3.3 *Schoon schip maken*

Jermaine gaat wel in op mijn aanbod om hem te helpen. Vanaf eind 2012 komt hij wekelijks langs op mijn werkkamer op de universiteit om concrete stappen te ondernemen om het straatleven achter zich te laten. Ondanks dat ik hem heb voorgesteld te helpen, heb ik in het begin het gevoel dat ik Jermaine weinig te bieden heb: ik ben geen hulpverlener en heb geen idee waar je zou moeten beginnen om iemand te helpen die wil stoppen met criminaliteit. Al snel merk ik dat de hulp die Jermaine nodig heeft in eerste instantie vooral praktisch van aard is. Hij wil een uitkering aanvragen en op zoek naar een woning en een baan en hij moet daarvoor diverse formulieren invullen en allerlei documentatie overleggen. Ik lees met hem mee, doe suggesties voor formuleringen in brieven en print allerlei relevante stukken die hij nodig heeft. Het doet me goed dat ik iets voor Jermaine kan betekenen en dat ik iets terug kan doen voor alle persoonlijke informatie die hij tot dan toe over zijn leven heeft gedeeld.

Door ons contact krijg ik het gevoel dat Jermaine serieus lijkt te zijn over zijn ambitie om bodyguard te worden. Terwijl hij naar eigen zeggen ook nog steeds 'op straat zijn ding doet', gaat hij op zoek naar een opleiding tot bodyguard. Hij bedenkt zich vrij snel dat als hij op termijn aan de slag wil in deze bedrijfstak, hij onherroepelijk een zogenaamde VOG – een verklaring omtrent (goed) gedrag – zal moeten kunnen overleggen. Dit betekent dat hij geen openstaande gevangenisstraffen, boetes of schulden mag hebben. Jermaine vertelt dat een dergelijke 'schoone lei' tot op dat moment in zijn leven een veelal onderschikte rol van betekenis heeft gespeeld. Sterker nog, hij leefde naar eigen zeggen volgens het adagium van 'catch me if you can'. Met het oog op zijn toekomst is het volgens hem nu zaak om schoon schip te maken.

Begin januari 2013 laat hij een tweetal brieven zien waarin valt te lezen dat hij nog 88 dagen uit moet zitten voor een straf uit 2007. Met mijn telefoon belt hij naar het nummer dat op de brief vermeld staat. Ik hoor hoe hij op uiterst vriendelijke wijze vraagt waar hij zich moet melden om zijn straf uit te zitten. Hij vertelt de vrouw aan de andere kant van de lijn dat hij lange tijd geen vast woonadres had en dat hij zich daarom tot op heden nog niet heeft gemeld. De vrouw antwoordt dat het niet uitmaakt waar hij zich meldt, als het maar voor 9 uur 's avonds is, omdat hij anders een nacht moet doorbrengen op het bureau waar hij zich meldt. Als Jer-

Robby Roks

maine heeft opgehangen, zegt hij dat hij even goed gaat nadenken waar hij zich dan het beste kan gaan melden. De volgende instantie op het bellijstje van Jermaine is de Belastingdienst, waar hij wil vragen of ze voor hem kunnen nakijken welk bedrag daar nog aan schulden open staat.

Voordat Jermaine zich vrijwillig gaat melden om de resterende 88 dagen uit te zitten, moet hij nog wat persoonlijke dingen regelen. In deze periode hebben we vrijwel dagelijks contact via WhatsApp. Als hij op een dag echter niet reageert op een vraag, en daarna ook niet meer online verschijnt, kom ik tot de conclusie dat hij zich óf is gaan melden óf is opgepakt. Als ik later in de buurt vraag of mensen hier meer over weten, bevestigt Keylow dat Jermaine weer vastzit. Niet omdat hij zichzelf heeft aangegeven, zo leer ik later, maar omdat een arrestatieteam hem heeft opgepakt in de woning van zijn moeder waar hij dan verblijft. Begin mei 2013 komt hij weer vrij en kan hij met een schone lei beginnen.

3.4 *'Ik speel die game'*

Internationaal onderzoek naar de arbeidskansen van ex-gedetineerden (Dirkzwager, Nieuwbeerta & Fiselier, 2009: 27; Visher et al., 2011; Sheppard & Ricciardelli, 2020) laat consequent zien dat zij in slechte werk- en inkomenssituaties verkeren. Van Erp, Huisman en Van der Geest (2011: 80-81) geven twee verklaringen waarom de toegang tot de arbeidsmarkt voor ex-gedetineerden problematisch verloopt. Allereerst wordt verondersteld dat een strafblad stigmatiserend werkt en in essentie een 'negatief cv' vormt (Sheppard & Ricciardelli, 2020: 37-38). Daarnaast stellen Van Erp et al. (2011: 80) dat ex-gedetineerden veelal niet over (sociale) vaardigheden of specifieke vakkennis beschikken die noodzakelijk is in de succesvolle uitoefening van een reguliere baan. Het 'crime-as-work'-perspectief (Letskemann, 1973) kan dit punt verduidelijken. Net als bij andere vormen van arbeid is er voor de succesvolle beoefening van verschillende vormen van criminaliteit ook behoefte aan vakkennis en specifieke sociale en technische vaardigheden. Dit 'straatkapitaal' (Sandberg & Pedersen, 2011: 43) betreft kennis en vaardigheden die van waarde zijn in de context van de straat, maar contraproductief in delen van de bredere, conventionele samenleving. Te denken valt hierbij aan de bereidheid tot het gebruik van geweld, maar ook aan kennis over illegale goederen en diensten en weten hoe uit handen van de politie te blijven (Sandberg, 2008: 615). Deze straatvariant van cultureel kapitaal bindt mensen aan de illegale economie en bemoeilijkt een transitie naar reguliere arbeid.

Vanaf mei 2013 gaat Jermaine wederom aan de slag met het aanvragen van een uitkering, het zoeken naar een woning, het opstellen van een cv en het schrijven van sollicitatiebrieven. Hij probeert de straat achter zich te laten en in ons frequente contact buiten de buurt en de straat valt mij pas goed op hoezeer Jermaine is gesocialiseerd op straat en hoeveel straatkapitaal hij in de loop der jaren heeft opgebouwd. De transitie van de straat naar de reguliere arbeidsmarkt betekent dat Jermaine zich kwetsbaar moet opstellen, dat hij openheid van zaken moet geven over zijn inkomsten en, bovendien, dat hij zich tijdens interacties met instanties een andere rol moet aanmeten dan hij gewend is op straat. Met name dit laatste leidt bij Jermaine nog wel eens tot frustratie en vormt een trigger voor oud gedrag,

of zoals hij appt op 9 juli 2013: ‘ALS HET ÉCHT ECHT ECHT NIET GAAT DAN GA IK WEER MN DING DOEN’.

In deze periode lijkt de motivatie om zijn leven te veranderen de doorslag te geven. Hij beschrijft dit in eerste instantie als een ‘game’:

Jermaine: ‘Hahaha ja ... ik zit met een smile hier: Jermaine 187 NHC zit te zn cv te maken ... hahaha ben ik zo klaar mee ... maar ik krijg mn eigen huis (osso) no matter what ... willen jullie dat actief solliciteer all good. ... let tha game begin. ... wat ik je zei: schaken. (...) Dat ik deze game moet spelen zodat ik een uitkering kan krijgen voor reageren op woning ... je MOET aan tonen dat je actief werk zoekt ... en dan pas gaan ze je aanvraag behandelen ... no matter what ... ik krijg mn eigen osso ... dat is mn doelstelling ...’

(11 juli 2013, conversatie met Jermaine via WhatsApp)

De inktijk van Jermaine is beeldend: hij schrijft alsof hij zichzelf ziet zitten met zijn ‘187’ tattoo onder zijn kin, een verwijzing naar de politiecode voor moord in sommige staten van de Verenigde Staten en een onderdeel van zijn ‘*appearance*’ (Goffman, 1959: 34) in zijn performance als Crip. Jermaine heeft meerdere zichtbare tatoeages op zijn handen, hals en achterhoofd, die allemaal gezien kunnen worden als onderdeel van zijn oude rol; dit is iets waar hij op straat respect voor krijgt, maar dat in zijn zoektocht naar werk voor de nodige problemen kan zorgen. Hij heeft het idee aan bepaalde eisen en verwachtingen van de sociale dienst te moeten voldoen om zo een woning toegewezen te krijgen en hij geeft aan dat ‘spelletje’ mee te spelen.

Na het maken van zijn cv stuurt Jermaine deze op om door mij te laten controleren. Hij geeft aan dat hij dacht dat er een ‘gat’ van twaalf jaar op zijn cv zou staan tussen zijn laatste reguliere baan als portier. Tijdens het in kaart brengen van zijn reguliere werkzaamheden komt hij echter tot de conclusie dat hij rond 1994 voor het laatst een ‘normale’ baan had en dat ‘*de rest dus straat was*’. Met grote letters heeft Jermaine boven zijn cv gezet ‘*wil graag werken*’, maar vanwege zijn beperkte opleidingsniveau en formele werkervaring, loopt het proces van solliciteren op weinig uit. In het kader van zijn uitkering bezoekt Jermaine dagen waarop werktrajecten worden aangeboden. Eind augustus 2013 gaat hij aan de slag in de tuinbouw:

Jermaine: ‘Whats up mr Roks ... mn 2e werkdag ... is wel te doen ... moet tomatenbladeren knippen (zeker een maand lang) na die maand ga ik naar een ander afdeling (tomaten plukken/knippen of tomaten planten binden dat ze in juiste positie groeien ... veel keus is er niet) het is effe wennen want je voelt het in je schouders ... ik zie het als “dagdetentie” effe werken dan weer naar huis ...’

Robby: ‘Ja dat zal je inderdaad wel voelen in je schouders. Maar hoe is die werkplek verder? Hoe zijn de mensen?’

Jermaine: ‘Werkplek is Fucking grooooooot ... en die mensen zijn chil ... ben net afgezet en ga nu fietsen ... weet je wat grappig is ... ik heb mn werkkleding aan die ik gebruik voor plantjes ... nu werk ik weer met plantjes maar anders ... wanneer ik aan het knippen ben moet ik doms lachen ... k ga fietsen app je later.’

Robby Roks

Robby: ‘Haha, is goed! Ik hoor je later.’

Jermaine: ‘Weet je wat het is Mr Roks ... wat ik NU moet doen stelt echt niets voor ... toen we met andere plantjes bezig waren was veeel zwaarder werk ... maar het liefst ben ik nu met mn bodyguard training bezig ... MAAR DAT KOMT ... ON CRIP net zoals mn eigen woning ... (...) Weet je hoe zwaar een luchtfilter is ... of meer dan 500 gipsplaten sjouwen ... en niet vergeten zakken met aarde ... door deze werk kan ik nu op woningen reageren waar je werk moet hebben en daar stond ik op nr 4 ze hadden me toen nog gebeld voor een woning maar ik had toen géén werk.’

(27 augustus 2013, conversatie met Jermaine via WhatsApp)

Vanuit het perspectief van de identiteitsverandering die wordt beschreven in de literatuur over desistance is de bovenstaande beschrijving betekenisvol. Zijn nieuwe prosociale activiteiten brengen Jermaine namelijk nadrukkelijk in verband met zijn criminele ervaringen en dat is gezien zijn cv ook niet verwonderlijk. Zijn referentiekader als het gaat om werk is namelijk geld verdienen op straat, iets waar hij het grootste deel van zijn volwassen leven, naast de ongeveer negen jaar die hij in totaal in detentie heeft doorgebracht, mee bezig is geweest.

3.5 *De strijd tussen de Crip Engel en de Crip Duivel*

Ook op andere momenten krijg ik zicht op hoe de socialisatie op straat van Jermaine zijn proces van desistance in de weg zit. Zo raakt hij geregeld gefrustreerd door bureaucratische procedures en heeft hij sterk het gevoel oneerlijk te worden behandeld. Dat geldt in het bijzonder tijdens het aanvragen van zijn uitkering. Hij moet voor zijn gevoel lang wachten tot zijn aanvraag wordt goedgekeurd en zijn eerste uitkering ook daadwerkelijk op zijn rekening wordt gestort. Al snel wordt hij bovendien gekort op zijn uitkering. Als ik hem vraag hoe het komt dat hij gekort is, zegt hij dat hij volgens de sociale dienst niet heeft voldaan aan zijn inspanningstaken. Jermaine geeft aan het hier echt niet mee eens te zijn: hij heeft namelijk wel geprobeerd om te solliciteren, maar ondervond problemen met het uploaden van zijn cv. Hij vertelt dat hij naar het uitzendbureau ging om zich in te schrijven en dat die hem verwezen naar hun website. Op de website las hij vervolgens dat hij zich pas kon inschrijven als hij uitgenodigd werd voor een gesprek en daarvoor moest hij naar een filiaal van het uitzendbureau.

Naast de problemen rondom de aanvraag van zijn uitkering moet Jermaine ook inzage geven ten aanzien zijn detentieverleden, over zijn woon- en verblijfplaatsen en de manieren waarop hij de afgelopen jaren aan zijn geld is gekomen. Jermaine heeft opvallend veel documentatie bewaard, maar blijkt toch een aantal maal niet de juiste informatie te kunnen overleggen:

Jermaine: ‘WAT ... EEN ... FUCKING ... BITCH ... IS ... Nou dat wordt leuk. Heb haar [klantmanager bij de sociale dienst, RR] net effe gezien. Ze begint te zeiken dat het niet de gang van zaken is om aan de balie te komen. Ik was al 's ochtends geweest omdat het op mijn route lag maar ik wilde die papieren niet achter laten aan de balie boven ben toen weer weg gegaan begint ze daarover te zeiken dat wanneer haar collega het aanbiedt om aan te nemen dat IK het had

kunnen geven ... Hoe meer ik duidelijk probeer te maken waarom ik het liever persoonlijk wilde geven hoe meer ze begon dat niet de gang van zaken was ... WAT ... EEN ... NAAR ... MENS ... (...) Wil ik over werk met haar praten want zij is klantmanager van werk ... JE RAADT HET NOOIT wil die BITCH NIETS DAAROVER HOREN ... ik MOET WEER HELEMAAL OPNIEUW BEGINNEN ... cv training, naar roteb ... PROBEER haar uit te leggen dat dit niet kan wat heb ik dan al die twee maanden dat gedaan DOOR SOCIALE DIENST BEN IK MIJN CONTRACT MISGELOPEN en dan moet ik weer opnieuw beginnen ... MOCHT NIETS BATEN ... (...) ... Dus met andere woorden onze fout JAMMER dan begin maar opnieuw ... MAAR HET VERVELENDE VAN DIT DAT IK MOET ANDERS GAAN ZE ALLES STOPPEN ... NOW IS WAR ... (...)'

Jermaine: 'Was gisteren heeeel erg boos ... maar ben weer tot rust ... "DE PEN IS MACHTIGER DAN DE ZWAARD"'

(31 oktober 2013, conversatie met Jermaine via WhatsApp)

Bij herhaling probeer ik de verhitte Jermaine via WhatsApp en aan de telefoon te kalmeren. Hij geeft aan dat dit hem op tijden zwaar valt en dat hij 'bepaalde dingen echt moet afleren'. Bovendien geeft hij meermaals aan dat hij 'op springen staat', dat 'zijn handen jeuken' en dat hij visualiseerde hoe hij 'dat toetsenbord kapot sloeg op het hoofd van die vrouw achter de balie'.

Eind 2013 lijkt het Jermaine voor de wind te gaan. Zijn uitkeringsaanvraag is goedgekeurd en hij wordt niet langer gekort. Bovendien heeft hij een huurwoning toegewezen gekregen die hij met behulp van familie en vrienden langzaam weet te meubileren. Jermaine is druk bezig met zijn opleiding tot bodyguard en brengt daarvoor veel tijd door in een sportschool. Daarnaast geeft hij op frequente basis presentaties op scholengemeenschappen in Rotterdam. Hij verdient hier wat geld mee, alleen (lang) niet genoeg om op maandelijkse basis rond te kunnen komen. In tegenstelling tot een aantal andere respondenten heeft Jermaine altijd een redelijk sober leven geleid en heeft hij nooit veel waarde gehecht aan dure kleding of een extravagante levensstijl. In een aantal financiële overzichten die we gezamenlijk opstellen, resteert na het in kaart brengen van zijn maandelijkse inkomsten en uitgaven een negatief saldo. In deze periode ondersteun ik Jermaine af en toe door hem wat geld te geven voor boodschappen, een abonnement voor de bioscoop voor hem af te sluiten en hem een fiets te lenen. Hij accepteert de hulp vaak met enige tegenzin en geeft bij herhaling aan dat hij hiervoor elke keer zijn trots en zijn mannelijkheid op zij moet zetten. Toch ziet hij op dit moment geen andere optie en vraagt hij ook andere mensen in zijn naaste omgeving om kleine financiële bijdragen, omdat hij anders aan het einde van de maand geen geld heeft voor eten. Ondanks dat het goed met Jermaine gaat, merk ik dat hij een nadrukkelijke worsteling ervaart om niet terug te worden gezogen in zijn oude straat- en gangleven. In het draaiboek voor zijn presentaties aan jongeren omschrijft hij dit op beeldende wijze als een 'strijd tussen zijn Crip Engel en Crip Duivel':

'Toen ik net zo oud als jullie was had ik niemand die mij uitlegde hoe fucked up de straat game was. Hoe belangrijk scholing is ... Hoe belangrijk het is om aan pensioen te werken. En je pensioen begint NU waar jullie nu zitten ... Ik ben

Robby Roks

fucking 44 en ik ga nu pas aan mijn pensioen werken. Ik dacht dat ik via de straat game mijn pensioen binnen zou halen. Het enige wat ik binnen heb gehaald is hoofdpijn. Ja ik ben Jermaine. So What? Who the fuck is Jermaine ... Ik ben een man die geen werk heeft een man die als een klein kind door een kind van 26 uit een uitzendbureau wordt gestuurd met een standaard smoes dat ze me gaan bellen. Ik heb heel veel shit op mijn pad gekregen maar doordat ik geen goede basis heb, geen goede diploma's, is het continue een gevecht met de CRIPENGEL en de CRIPDUIVEL ... de engel die me behoedt om weer de straat game op te gaan en de duivel die me steeds zegt om weer naar mijn oude patroon terug te vallen.'

(27 november 2013, persoonlijk document van Jermaine)

De Crip Engel vormt voor Jermaine de vertegenwoordiging van de goede stappen die hij de afgelopen tijd heeft gezet, zoals de verbeterde relatie met zijn kinderen, een eigen woning en een uitkering. De Crip Duivel verwijst naar zijn oude rol als Crip en zijn leven op straat waarbij criminaliteit zijn primaire bron van inkomsten vormt. Voor Jermaine blijkt de balans tussen de Crip Engel en Crip Duivel uiterst precair en hierin komt nadrukkelijk de spanning tussen een prosociale identiteit (Crip Engel) en de criminele identiteit (Crip Duivel) tot uitdrukking in zijn proces van identiteitsverandering.

Wat het proces van desistance van Jermaine eveneens bemoeilijkt, is dat hij weinig mensen kent die hem kunnen helpen aan een reguliere baan, maar dat hij wel geregeld aanbiedingen krijgt voor 'projecten' op straat:

Jermaine: 'Mr Roks ... dit ... is ... niet ... leuk ... meer ... het is alsof de devil met me speelt ...'

Jermaine: 'Kan echt veeel dukus maken ...'

Jermaine: 'Een mati gezien, HEEEEEL INTERASSANT maar toch maar niet'

Jermaine: 'Toen ik bezig was kwamen zulke dingen niet ...'

Jermaine: 'Ik heb nu wel een zware innerlijke conflict: Cripduivel vs Cripengel'

Jermaine: 'Maar ik denk aan mn mooie momenten met mijn dochter.'

Jermaine: 'GELD IS NIET ALLES MAAR ALLES DRAAIT OM GELD ... ben moe om afhankelijk te zijn van anderen ... maar dat is weer die oude Jermaine die naar boven komt.'

(10 maart 2014, conversatie met Jermaine via WhatsApp)

Ondanks dat de verleiding voor Jermaine bij tijden groot is, wil hij eerst proberen om op een legale manier inkomsten te verwerven. Zijn eigen positie beschrijft hij in deze periode meermaals als een kaartenhuis dat hij met veel moeite heeft weten op te bouwen, maar dat bij een kleine misstap weer hopeloos in elkaar kan storten. Ook ik maak me in deze periode geregeld zorgen over Jermaine, in het bijzonder wanneer ik een tijdje niets van hem hoor. Als ik Jermaine begin 2014 een aantal weken niet heb gesproken, laat hij weten toch weer naar de buurt in Den Haag te zijn geweest om af te spreken met Keylow. Hij beschrijft het als 'een beschermingsprojectje' en benadrukt dat het relatief weinig risico met zich meebrengt en bovendien in het verlengde ligt van zijn opleiding tot bodyguard.

3.6 De 'nieuwe' Jermaine

In mei 2014 blijkt dat de contacten die Jermaine heeft opgedaan tijdens het geven van presentaties in Rotterdam zijn vruchten heeft afgeworpen. Vol trots stuurt hij het volgende bericht via WhatsApp:

Jermaine: 'Ik wil wat met degene delen die in mij hebben geloofd en gesteund. Na mijn gastoptreden bij een reïntegratie bureau ben ik vandaag uitgenodigd voor een gesprek betreffend het gastoptreden en het gesprek is mooier uitgevallen dan verwacht ...'

Jermaine: 'Ik ben vanaf 1 juni 2014 jongerencoach.'
(13 mei 2014, conversatie met Jermaine via WhatsApp)

Jermaine vindt een baan als jongerencoach en deelt vol trots foto's waarop hij zijn eerste arbeidscontract in zijn leven tekent.

Op basis van het raamwerk van Nugent en Schinkel (2016) kan er in het geval van Jermaine, ondanks wat kleine terugvallen links en rechts, gesproken worden van (langere) periodes waarin er geen sprake is van betrokkenheid bij criminele activiteiten. Op het gebied van identiteitsverandering en relationele desistance is in het geval van Jermaine iets opmerkelijks aan de hand. In het eerder aangehaalde voorbereidende document schrijft hij het volgende over zijn proces van desistance:

'Kennissen en vrienden die ik heel lang niet heb gezien vragen me altijd hoe het met Den Haag zit of ik nog met hun ben of ik nog daar ga. Ik leg ze uit dat ik ze lang niet heb gezien en ik bezig ben om werk te vinden, dat ik hoog op de lijst sta voor een eigen woning. Dan zijn ze blij om te horen dat ik een andere draai in mijn leven heb genomen en zeggen ze: je bent niet meer in Den Haag MAAR JE DRAAGT NOG BLAUW! Weet je wat het is, ik zal altijd blauw dragen, ik zal altijd blauw zijn. Ik ben niet meer actief, maar ik zal altijd een Crip zijn. Ik heb in '94 bewust daar een keuze over gemaakt. Het staat op mijn lichaam: TRU BLU TILL MY CASKET DROPS. CRIPING heeft me teveel gekost. Het heeft mijn vrijheid gekost, het heeft mijn relatie met mijn partners gekost. EN ERGSTE VAN ALLEMAAL HET HEEFT MIJN RELATIE MET MN KIDS GEKOST. Dus ja ik zal altijd blauw dragen.....DIE SHIT HEEFT ME TEVEEL GEKOST.'

(27 november 2013, persoonlijk document van Jermaine)

Als het gaat om identiteitsverandering, is bij Jermaine zijn identiteit als lid van de Crips nog steeds aanwezig, hetgeen bij mensen in zijn nabije omgeving vragen oproept over zijn daadwerkelijke verandering.

Ondanks dat hij in de bovenstaande passage aangeeft nog steeds blauw te dragen en nog steeds Crip te zijn, is er op dat vlak ook iets veranderd. Als Jermaine bij het vak Criminele Carrières in juni 2014 een gastcollege over zijn leven geeft, begint hij met zijn gangnaam, gevolgd door 'AKA Jermaine, lid van Rollin 200 Main Triad Neighborhood Crip'. Tegen de studenten vertelt hij dat hij jarenlang 'actief' is geweest als ganglid, maar dat hij dat nu niet meer is en tegenwoordig op zijn eigen manier invulling geeft aan wat het betekent om een Crip te zijn. Niet alleen de

Robby Roks

manier waarop Jermaine zich voorstelt, is in de context van zijn identiteitsverandering symbolisch en betekenisvol, maar ook de manier waarop hij tijdens het gastcollege gekleed is. Hij komt binnen in een rood trainingspak, de kleur die voorbehouden is aan de Bloods, de gezworen vijand van de Crips in de Amerikaanse gangmythologie. Hij draagt het trainingspak heel bewust, want er verschijnt een glimlach van oor tot oor als een van de studenten vraagt waarom hij als Crip een rood trainingspak draagt. ‘Hele goede vraag’, zegt Jermaine en hij legt uit dat ook zijn moeder in eerste instantie in shock was toen ze hem in een rood trainingspak zag. Ik hoor hoe Jermaine aan de studenten uitlegt dat dit trainingspak hoort bij de nieuwe fase in zijn leven en dat hij zichzelf ook nog steeds als Crip ziet. In zijn identiteitsverandering lijkt Jermaine zijn oude identiteit als Crip niet volledig weg te stoppen, maar nadrukkelijk onderdeel uit te laten maken van zijn nieuwe zelf.

In het proces van Jermaine komt deze transformatie, waarbij zijn oude identiteit voor een deel onderdeel lijkt uit te maken van zijn nieuwe identiteit, ook terug in zijn nieuwe baan, alsmede in de latere functies – als verzuimcoach en jongerenwerker – waarin Jermaine de afgelopen jaren werkzaam is geweest. In al deze banen werkt hij naar eigen zeggen met ‘jongeren van de straat’, jongeren die hem doen denken aan hoe hij vroeger was. In deze functies is het opvallend dat Jermaine niet direct afstand hoeft te doen van zijn identiteit als Crip of iemand die op straat zijn geld heeft verdiend. Van een fundamentele verschuiving in zelfbeeld of een nieuwe conventionele identiteit lijkt in het geval van Jermaine geen sprake. Sterker nog, het is in het geval van Jermaine juist zijn verleden en zijn oude identiteit die zijn nieuwe baan en identiteit een zekere mate van legitimiteit geven en die maken dat hij op zijn werk door zowel jongeren als docenten gewaardeerd wordt.

4 Conclusie

Vanuit fenomenologisch perspectief heb ik in deze bijdrage ingezoomd op het verloop van het proces van desistance van Jermaine in de afgelopen tien jaar, met bijzondere aandacht voor zijn beleving en ervaringen in deze periode. Het levensverhaal van Jermaine illustreert, in lijn met de studie van Maruna (2001) en andere inzichten uit de literatuur, dat desistance gezien moet worden als een langdurig en dynamisch proces. In het verhaal van Jermaine zien we (lange) ononderbroken periodes waarin er geen criminaliteit wordt gepleegd, maar ook terugvallen rondom levensgebeurtenissen, zoals een ongeluk van zijn dochter en meer recent de dood van zijn goede vriend Sin. Al met al maakt deze bijdrage inzichtelijk dat desistance opgevat moet worden als een ‘worsteling’ (Bottoms & Shaplan, 2011) die de nodige inspanning, veerkracht en wilskracht vereist van de desister.

In de worsteling van Jermaine wordt duidelijk dat stoppen met criminaliteit, of niet recidiveren, makkelijker gezegd is dan gedaan. Omdat de socialisatie van Jermaine voor het grootste deel van zijn volwassen leven zich heeft afgespeeld op straat, heeft hij zich bepaalde criminele vaardigheden eigen gemaakt en een netwerk van contacten op straat opgebouwd. Hij ziet zichzelf bovendien als iemand die op straat geld verdient en onderdeel uitmaakt van een gang. Stuk voor stuk zijn dit vormen van kapitaal (Bourdieu, 1985) die vooral een functie hebben binnen de

context van informele netwerken op straat. Buiten het ‘veld’ van de straat hebben deze culturele en sociale varianten van *‘street capital’* (Sandberg, 2008; Sandberg & Pedersen, 2009; Ilan, 2013) veel minder waarde. Sterker nog, deze vormen van straatkapitaal kunnen voor desisters zoals Jermaine zelfs contraproductief werken. In het proces van desistance van Jermaine zien we dit terug in zijn zoektocht naar een baan: hij heeft geen noemenswaardige formele arbeidservaring en vertoont daarbij een neiging om problemen en teleurstellingen, zoals bijvoorbeeld naar voren komt in zijn beschrijving van interacties met medewerkers van de sociale dienst, op een gewelddadige manier op te lossen. Bovendien heeft hij een livijg strafblad opgebouwd en beschikt hij over een sociaal netwerk dat hem vooral toegang biedt tot illegale werkzaamheden. Wat de worsteling van Jermaine met andere woorden illustreert, is hoe cultureel en sociaal straatkapitaal op elkaar inwerken en een transitie naar de formele economie van arbeid bemoeilijkt.

Naast deze meer praktische uitdagingen maakt het verhaal van Jermaine ook inzichtelijk hoezeer desistance gepaard gaat met een identiteitsverandering (ook wel secundaire desistance). Wat het proces van desistance van Jermaine echter illustreert, anders dan wat Paternoster en Bushway (2009: 1107) beschrijven, is dat in het geval van *identity desistance* niet altijd sprake hoeft te zijn van een fundamentele en intentionele verschuiving in zelfbeeld. Jermaine hoeft zichzelf immers niet volledig opnieuw uit te vinden. In de meest recente fases van Jermaines proces komt terug dat hij delen van oude identiteit als lid van de Crips en iemand van de straat nadrukkelijk combineert met zijn nieuwe, meer conventionele identiteit van jongerencoach, verzuimcoach of jongerenwerker. Deze bevinding is in lijn met één van de conclusies van Doekhie (2019: 217), dat in toekomstig onderzoek nader verkend zou moeten worden in hoeverre de criminele en conventionele identiteit van de desister naast elkaar kunnen bestaan. In het geval van Jermaine spelen zijn leeftijd, zijn criminele carrière en zijn verleden als ganglid een belangrijke rol in de verklaring waarom hij een deel van zijn oude identiteit heeft behouden. Jermaine heeft immers het grootste deel van zijn volwassen leven op straat doorgebracht, in de nabijheid van de Crips. Op zijn lichaam draagt hij de symbolen van de straat en de Crips als zichtbare herinneringen aan zijn verleden. Als hij dat deel van zijn identiteit zou moeten opgeven, dan dreigt wat Lofland (1969: 288) *‘the horrors of identity nakedness’* noemt en rijst de vraag: wat blijft er dan nog over van Jermaine? Alhoewel het verhaal van Jermaine uniek is, kan dat niet gezegd worden van de worsteling die hij heeft doorgemaakt. Ook is de vraag of de transformatie van Jermaine en de co-existentie van zijn straatverleden met zijn nieuwe zelfbeeld uniek is. Er zijn immers meer desisters te bedenken die afstand hebben genomen van hun oude leven, maar in hun nieuwe leven nog volop teruggrijpen op hun verleden op straat. Te denken valt aan ervaringsdeskundigen, aan positieve rolmodellen (De Jong, 2016), aan jongerenwerkers, maar ook aan sommige artiesten zoals rappers. Wellicht juist doordat zij, allemaal op hun eigen manier, een deel van hun oude zelfbeeld nog nadrukkelijk kunnen gebruiken in hun nieuwe rollen en identiteiten, zijn zij in staat om niet te vervallen in oude gedragspatronen. Bovendien zijn zij bij uitstek geschikt om anderen te begeleiden en ondersteunen in hun proces van desistance. Ondanks dat dit om meer onderzoek vraagt, ondersteunt het wel de conclusie van Doekhie (2019) en Weijers (2020) dat het lastig is om ten aanzien van

Robby Roks

het proces van desistance een algemene aanpak voor te stellen, maar dat dit per geval zou moeten worden bekeken en worden afgestemd op de specifieke behoeften en ervaringen van de desister. Andere desisters, zoals Jermaine, zouden hierbij een belangrijke rol kunnen spelen (Maruna, 2001: 117-130).

Aan het einde van dit artikel rijst de vraag wat mijn rol was in het proces van desistance van Jermaine.³ Een enigszins ongemakkelijke vraag om op te reflecteren, omdat ik aan de ene kant het gevoel heb dat deze bijdrage niet over mij zou moeten gaan. Ongemakkelijk aan de andere kant, omdat ik mezelf, zoals deze bijdrage ook duidelijk illustreert, wel nadrukkelijk heb gepositioneerd in het levensverhaal van Jermaine. Ontegenzeggelijk was ik betrokken bij het proces van desistance van Jermaine, zowel feitelijk als in emotionele zin. Niet alleen omdat ik zijn verhaal heb opgeschreven, maar ook omdat ik het van dichtbij heb meegemaakt, omdat ik zorgen heb gehad over een mogelijke terugval in de criminaliteit en omdat ik hem in de loop der jaren op verschillende manieren – praktisch, emotioneel en financieel – heb geprobeerd te ondersteunen. Dit laatste maakt dat Jermaine mij ook steevast noemt als één van de personen die een belangrijke rol hebben gespeeld in zijn transformatie en daar ben ik bijzonder trots op. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat Jermaine ook zonder mijn aanwezigheid en ondersteuning de straat definitief achter zich zou hebben gelaten. Wellicht niet helemaal op dezelfde manier en wellicht ook niet in hetzelfde tijdsbestek, maar het was hem zonder twijfel gelukt. Uiteindelijk zijn het namelijk vooral zijn motivatie, zijn doorzettingsvermogen en zijn veerkracht geweest die hebben gezorgd dat hij heeft kunnen ‘stoppen met die straatgame’.

Literatuur

- Barry, M. (2006). *Youth offending in transition: The search for social recognition*. Abingdon: Routledge.
- Berckmoes, L.H., Lindegaard, M.R. & Rodgers, D. (2021). Introduction: the longitudinal ethnography of violence. *Conflict and Society*, 7(1), 96-106.
- Blokland, A.A. & Nieuwbeerta, P. (2005). The effects of life circumstances on longitudinal trajectories of offending. *Criminology*, 43(4), 1203-1240.
- Bottoms, A. & Shapland, J. (2011). Reflections on Social Values, Offending and Desistance among Young Adult Recidivists. *Punishment and Society*, 13(3), 256-82.
- Bourdieu, P. (1985). The Forms of Capital. In J.G. Richardson (Red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- Dirkzwager, A., Nieuwbeerta, P. & Fiselier, J.P.S. (2009). Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen. Een literatuurstudie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(1), 21-40.
- Doekhie, J.V.O.R. (2019). *Dimensions of desistance: a qualitative longitudinal analysis of different dimensions of the desistance process among long-term prisoners in the Netherlands* (diss. Leiden).
- Drie, D. J. van (2017). *Motivatie in de ontwikkeling van desistance: Jongvolwassen veelplegers 15 jaar gevolgd* (diss. Utrecht).

3 Met dank aan de twee anonieme referenten en de leden van de (thema)redactie voor het opwerpen van deze vraag.

- Erp, J.G. van, Geest, V. van der & Verbruggen, J. (2011). Criminaliteit en Werk, een veelzijdig verband. *Tijdschrift voor Criminologie*, 53(2), 71-85.
- Giordano, P.C., Cernkovich, S.A. & Rudolph, J.L. (2002). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. *American journal of sociology*, 107(4), 990-1064.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth, Middelsex: Penguin Books.
- Halsey, M., Armstrong, R. & Wright, S. (2017). 'F* ck It!': Matza and the Mood of Fatalism in the Desistance Process. *British Journal of Criminology*, 57(5), 1041-1060.
- Hart, W. & Healy, D. (2018). 'An inside job': an autobiographical account of desistance. *European Journal of Probation*, 10(2), 103-119.
- Healy, D. (2010). Betwixt and between: The role of psychosocial factors in the early stages of desistance. *Journal of research in crime and delinquency*, 47(4), 419-438.
- Hirschi, T. & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *American journal of sociology*, 89(3), 552-584.
- Ilan, J. (2013). Street social capital in the liquid city. *Ethnography*, 14(1), 3-24.
- Jong, J.D. de (2016). The real deal: On positive, street-oriented role models in response to Dutch gangs and youth at risk. In C. Maxson & F.A. Esbensen (Eds.), *Gang Transitions and Transformations in an International Context* (pp. 235-253). Cham, Switzerland: Springer International.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2001). Understanding desistance from crime. *Crime and justice*, 28, 1-69.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2003). *Shared Beginnings, Divergent Lives*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lemert, E. (1967). *Human Deviance, Social Problems, and Social Control*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Letkemann, P. (1973). *Crime as work*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Lofland, J. (1969). *Deviance and identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Maruna, S. (2001). *Making Good*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Maruna, S. & Butler, M. (2005). Phenomenology. In *Encyclopaedia of Social Measurement* (Vol 3) (pp. 49-52). Elsevier.
- Maruna, S. & Farrall, S. (2004). Desistance from crime: A theoretical reformulation. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 43(2), 171-194.
- McNeill, F. (2016). Desistance and criminal justice in Scotland. In H. Croall, G. Mooney & R. Munro (Eds.), *Crime, Justice and Society in Scotland* (pp. 200-216). London: Routledge.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behaviour: a developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
- Nugent, B. (2017). *Locked Out, Locked In. Young People, Adulthood and Desistance from Crime* (diss. Edinburgh).
- Nugent, B. & Schinkel, M. (2016). The pains of desistance. *Criminology and Criminal Justice*, 16(5), 568-584.
- Paternoster, R. & Bushway, S. (2009). Desistance and the 'feared self': Toward an identity theory of criminal desistance. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 99(4), 1103-1156.
- Roks, R.A. (2017). Liquidatie van een Solid Soldier? Het 'niet-zeker-weten'en de 'realness' rondom de dood van Sin. *Justitiële verkenningen*, 43(5), 66-80.
- Roks, R.A. (2018). Crip or die? Gang disengagement in the Netherlands. *Journal of contemporary ethnography*, 47(5), 695-716.

Robby Roks

- Roks, R.A. (2019). In the 'h2000': Crips and the intersection between space and identity in the Netherlands. *Crime, Media, Culture*, 15(1), 3-23.
- Roks, R.A. (2021). 'I Showed You What I Thought Was Appropriate': Reflections on Longitudinal Ethnographic Research and the Performativity of Dutch Gang Life. *Conflict and Society*, 7(1), 175-191.
- Roks, R.A. & Densley, J.A. (2020). From breakers to bikers: The evolution of the Dutch crips 'gang'. *Deviant Behavior*, 41(4), 525-542.
- Sandberg, S. (2008). Street Capital. Ethnicity and Violence on the Streets of Oslo. *Theoretical Criminology*, 12(2), 153-171.
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2011). *Street Capital. Black cannabis dealers in a white welfare state*. Bristol: The Policy Press.
- Sheppard, A. & Ricciardelli, R. (2020). Employment after prison: Navigating conditions of precarity and stigma. *European Journal of Probation*, 12(1), 34-52.
- Stapele, S. van (2003). *Crips.nl: 15 jaar Gangcultuur in Nederland*. Amsterdam: Vassalucci.
- Vaughan, B. (2007). The internal narrative of desistance. *The British Journal of Criminology*, 47(3), 390-404.
- Visher, C.A., Debus-Sherrill, S.A. & Yahner, J. (2011). Employment after prison: A longitudinal study of former prisoners. *Justice Quarterly*, 28(5), 698-718.
- Weijers, I. (2020). De bestudering van desistance from crime tijdens het stopproces. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(4), 452-456.
- Weijers, I. (2022). Eruit groeien, calculeren en eruit breken. Jonge veelplegers en desistance from crime. In I. Weijers (Ed.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 661-686). Den Haag: Boom criminologie.